

Gaw ningja masha ni hkyawm ai shiga gahkyin lahkawn na lai ladat ni hpe ka lajang ai lam (Shinggyin nauna mahtai daw hkyen sa wa lam)

Yaw shada lam

Shinggyin nauna lam hte seng ai hkyen lajang ai masha ni hte mahkri shawn wuhpung ni hku nna shiga gahkyin lahkawn na lai ladat ni hta , gaw ningja masha ni shanglawm ahkyu rawng lu na matu hte grau mai kaja wa lu na matu, ngang kang ai ta tut, lam ma-tsun lam ni hpe karum ya na matu rai nga ai.

Shiga ni hpe hpa majaw ra ai?

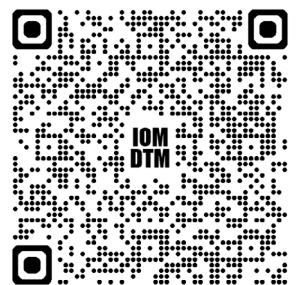
Yawng shanglawm mai ai shiga gahkyin lai lada ni hpe hkyen sa wa ai lam hku nna, gaw ningja masha ni hpe tam shapraw lu na lam, shingra tara tsin-yam hte ginchyum chyat ladaw laman, shanhte a ra kadawn lam hte hkrum sha nga ai mahkrum madup ni hpe chye na lu na lam, shanglawm na matu shateng ai lam, dawjau gawn lajang lam hkam la ai ten hkrum katut nga ai dut dang ai lam ni, ahkaw ni hpe dinglika nna, dawdan hparan hparen hkyen lajang sa wa ai lam hpe tau hkrau hkyen lajang sa wa lu na nga ai.

Kata lam chye mayu ai rai yang – “ Shinggyim nauna karum ningtum, dawdan hparan hpareng hkyen lajang ai lamhta, gaw ningja ni shanglawm lam hte seng ai IASC ma-tsun lam ni, daw kaba (4) – shiga hparan hpareng ai lam”

Shiga ni hpe gara hku hta shinggyin la na.

Shiga ni hpe hta shinggyim la na hkrang hte dinglik hkrang ni gaw jai lang akyu jashawng na yaw shada lam hta mahta nga ai. Grau nna tang du lu na matu “ Shinggyim nauna karum ningtum magam bungli lam ni hta, gaw ningji ni a lawnglam hte mahkri shawn lu na matu shiga gahkyin ai lam – dawdan sa wa na lam madun hkrang (Decision Tree)”.

Shinggyim masha yawng shanglawm ai shiga gahkyin hkrang byin lu na matu....

Npawt nhpang ritkawp ni hku nna, nang gaw lawu na lawnglam ni hpe galaw sa wa ra nga ai.

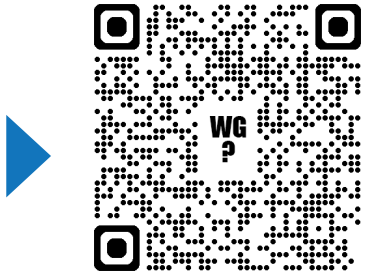
- ✓ Shiga hta kahkyin ladat ni hpe masat ai hta gaw ningja ni hte seng ai wuhpung wupawng ni hte rau jawm galaw u.
- ✓ Num/La garan ai lam, Asak pang (Ma kaji, Ramma, Masha kaba, sakkung), Gawng ningja hpan ni (Mu ai, Hkumhkrang dawchyen, Tsun shaga matut mahkai lam, Na ai, Myit sawn sumru lam, myit hkamja lam hte shinggyim kanawn mazawn hte seng ai gaw ningja ni) yawng hpe hkyawm nna myit mang u.

Kahtap ningmu jaw lam (4) hte ga shadawn ni -

1.Shiga gahkyin ladat shagu hta asak pang, num/la hte gaw ningja hpan hta mahta nna shiga ni hpe garan nna jahpan galaw u.

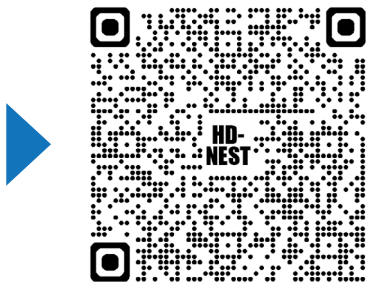
Shau dik, ra ai lam gawv – asak 5 ning hte de a lahta ni a matu, gasan 6 lawm ai Wa-Shin-Tan gasan hkrang WG Short Set on Functioning (WG-SS) - The Washington Group on Disability Statistics hpe jai lang ra ai. Dinghkrai a matu sha n-ga dinghku masha yawng a matu jai lang mai nga ai.

Ndai zawn shiga ni hpe garan ginhka nna jahpan galaw ai lam gaw, hta la lu ai shiga hta mahta nna, gaw ningja hti hkum hpe chye lu na hta n-ga, n bung ai gaw ningja hpan, asak pang, num/la hta mahta nna ta tut hkrum sha nga ai tsin-yam hpan ni, numshawn shaw ra kadawn ai lam ni hte dawjau gawn lajang lu na masa ni hpe mung , sawk hkrak chye lu na ra ai.

2.Kajawng kaja byin pru ai hkyak hkyak mabyin masa ni hta shingra tsin-yam hte hkrum katut nga ai, masha jahpan hta mahta nna, gaw ningja wuphung ni hpe lawan ladan hte tam hkrawk na gasan ni hpe shalawm ga.

Shinggyin nauna karum ningtum magam bungli ni hta, gaw ningja a ra kadawn ai hpe dinglik hkrang (HD-Nest). gaw gasan (3) lawm ai ladat rai nga ai. Ndai hpe kajawng kaja byin pru wa ai shingra tsin-yam ngut ai hpan na, mabyin masa shagu hpe lawan lasan dinglik hkaja ai lam hta, gaw ningja ni a matu grau mai kaja ai tatut byin ai hkrang hta shinggyin la lu na maut hkyen lajang tawn ai rai nga ai.

- ✔ Na a (Makau grup-yin/ dinghku) kata hta shani shagu na sak hkrung lam hta galaw ra ai bungli ni hpe galaw lu na matu kaga marai la-ngai ngai ntsa shamyat shanat nga ai masha nga ai kun? (Nga ai rai yang – marai kade)
- ✔ Na a (Makau grup-yin/ dinghku) kata hta shani shagu na sak hkrung lam hta galaw ai bungli ni hpe galaw lu na matu, karum ningtum rungrai ni (Ga shadawn – Lam hkawm na matu dawhkrawng (Myi n mu ni a matu), Leng kap lahkum, Na shakap jak) hpe jailang nga ai masha nga ai kun? Ngai rai yang, marai kade?
- ✔ Na a (Makau grup-yin, dinghku) kata hta (hkyak hkyak ra ai karum ningtum lam (shing n rai) karum kahtau rungrai ni lu mai ai na matu) shiga ni hpe lata shamawt kumla matut mahkai lam, hti loi na matu gasi ga-ngau kaba ba (shing n rai) kaga hkrang amyu myu hte hti hkaja na matu ra kadawn nga ai masha nga ai kun? (Nga ai rai yang, marai kade?)

3.Ra kadawn ai lam hpe dinglik ai lam hta, gaw ningja masha ni a laksan ra kadawn lam hte shingra tsin-yam hpe chye lu na matu, gasan kahtap bang u.

Galaw nga ai magam bungli ni hte dinglik hkaja lam a yaw shada ntsa mahta nna lawu na gasan ni hpe ga shadawn hku nna jai lang mai nga ai

- ✔ Na a makau grup-yin hta, gaw ningja ni hpe garan ginhka ai lam (shing n rai) yaw shada lam nga nga hte dang sang , roi rip dang sha ai lam ni hpe hkrum katut nga ai kun?
- ✔ Ya yang, gaw ningja masha ni a matu kaning zawn re ai shingga ginlen ndau shabra ai lam gaw grau manu nga ai rai? (Ga shadawn – Nsen mazing ai lam, masawp hkra nna hti mai laika, sumla hkrung, hti hkaja loi ai hkrang/ ndau shabra laika pa, Nbung shiga shapoi (Re-di-yo), nta di hkaja ai lam, ndai zawn re ai..)

- ✓ Gaw ningja masha ni a ra kadawn ai dawjau gawn lajang lam (Ga shadawn – karum ningtum rungrai ni, lu mai ai ma) hpe na a makau grup-yin hta lu mai ai kun?
- ✓ Shingra tsin-yam hte ta tut hkrum katut nga ai mung masha ni a la-pran, gaw ningja masha ni a ntsa tawn da ai myit ningmu ni, kanawn mazum ai lam ni gaw gara hku rai? Dingbai dingla byin sha-ngun ai myit hkamla lam hte arawn alai ni nga ai kun?
- ✓ Na dinghku hta ma kaji ni (Shing n rai) masha kaba lang dai-pa (hkrum hkrang jasan jaseng rungrai) zawn re ai, nam sa lam (Kan sa lam) hpe hkrang na yak ai masha ni matut rungrai ni ra kadawn ai masha ni nga ai kun?
- ✓ Gaw ningja ni matu (Shing n rai) na a matu kaning zawn re ai dawjau gawn lajang ai lam (Ga shadawn – Hkamja lam, Hpaji lam) hpe dep hkap lu na matu mayak nga ai kun?
- ✓ Hkam ja hte htap htuk nna, aloi ali hte mai lu ai lu sha ni , ra kadawn nga ai kun? Dai lusha ni, ya yang mai lu ai kun?
- ✓ Laika sharin jawng gawk ni hta, shanglawm lu na, galai shai tawn ai karum ningtum rungrai ni (Ga shadawn – Masawp hti mai ai laika (shing n rai) hti hkaja loi ai hkrang ni) ra kadawn nga ai kun?

4.Gaw ningja ni dawjau gawn lajang ai lam hkam ai lam hta, hkrum nga ai dut dang lam ni hta mahta nna shanhte hkrum sha nga ai mahkrum madup ni hpe lata mai na matu gasan ni hpe hkyen lajang da ga.

Ga shadawn hku nna “Karum ningtum hkam la ai shaloi , kaning zawn re dutdang ai lam hkrum sha ai rai?” ngu ai zawn re ai gasan ni hpe san mai nna lawu na lawnglam ni hpe mahtai lata ai shaloi – bang shalawm mai nga ai.

- ✓ Shiga ni hpe gaw ningja ni dep hkap lu ai lam n nga ai. (Hkrang amyu myu/ ladat amyu myu hte ndau shabra garan ai lam n nga ai)
- ✓ Htai tsun dinglik ai lam ni hpe jai lang lu na yak hkak ai.
- ✓ Htingnu, (Shing n rai) rung rai garan ai shara ni de hkawm sa na matu mayak ni nga ai lam ni (Htingnu kata, pru shang hkawm sa na matu mayak nga ai, htaw wa htaw sa n manu ai, tsan ai, dai zawn re ni)
- ✓ Dawjau gawn lajang ai lam ni gaw, gaw ningja ni a ra kadawn ai lam hte hkrup chya n byin ai (shing n rai) manu na matu hkyen lajang ai lam n nga ai.
- ✓ Karum ningtum rungrai ni , gaw ningja hpan ni hta mahta nna ra kadawn ai lam hkrup chya n byin ai. (Ga shadawn – shata shagu lang ai rungrai (num ni a matu) jai lang na yak ai, lusha mayu yak ni a matu lu sha n manu ai, masha lang na dai-pa (diaper) ni n lu mai ai)
- ✓ Hkumhkrang dawshan ni bai hkam kaja wa lu na matu dawjau gawn lajang ai lam (Ga shadawn – Nra, Lasa tsi lajang ya ai lam, lagaw lata malai bang ya ai lam ni) hte karum ningtum rungrai ni (leng kap lahkum, lahpa madi daw hkrawng, na shakap jak, lagaw lata bang ai lam) lu na matu mayak nga ai.
- ✓ Gawn lajang, gaw sharawt lamang ni hkyen shajin ai lam hta, gaw ningja wuhpung wuhpawng ni hte, magam dap shagu na gawng malai masha ni shanglawm ai lam n nga ai.
- ✓ Lit nga ai ni, magam gun ni, sharin sara/num ni hta gaw ningja hte seng ai machye machyang n nga ai.
- ✓ Gaw ningja ni hpe tup hkrak karum lu na matu, chye na hkawn hkrang hkra sharin tawn ai lam n nga ai.

- ✓ Dawjau karum ningtum magam gun ni a , shut shai ai arawn alai (shing n rai) masha amyu, nawku hpung, makum hpung, ga, gaw ningja, asak pang (shing n rai) num/la hte seng ai garan ginhka a ni a majw, karum ningtum hkamla na matu, nyet kau hkrum ai.
- ✓ Ra kadawn nga ai hkamja gawn lajang ai lam a matu, hkrat ang manu grai phu ai.

Ga shadawn hku nna karum ningtum jaw nga ai dap hte yaw shada lam hta mahta nna "Karum ningtum jaw ai shaloi, grau mai kaja lu na matu, kaning zawn re ai lawnglam ni gaw madu shadaw mai ai rai? " ngu nna san mai nna mahtai lata na matu lawu na lawng lam ni hpe shalawm ai nga ai.

- ✓ Shiga ni hpe, gaw ningja hpa ni hta mahta nna, dai ni hte htap htuk hkrang amyu myu, ladat amyu myu ni hte karum ya ai lam.
- ✓ Hpaji jawng, hkam kaja dap hte shinglum ia shara ni a htingnu ni gaw , gaw ningja ni a pru pru shang shang , manu hkra , gram lajang tawn ai lam.
- ✓ Gaw ningja masha ni hte shinggyim masha yawng, hkawm sa hkawm wa manu hkra shara ni hpe hkyen lajang tawn ai lam.
- ✓ Dawjau gawn lajang ai shara de hkawm sa na matu, grau hkra shara ni hkyen lajang tawn ai.
- ✓ Gaw ningja ni a matu, shinglum ai hte, jai lang lu na matu htaw wa htaw sa lam hpe hkyen lajang tawn ai lam.
- ✓ Dum nta di, yu gawn lajang ai lam (shing n rai) mare buga de gawn lajang ya ai lam.
- ✓ Dinghku dum nta masha ni, shinggyim wuhpung wuhpawng ni hte magam gun ni gaw, gaw ningja masha ni a ra kdawn ai lam hte ahkaw ahkang a lam hpe ningmu jahpawt hpaji jaw ai lam galaw ai.
- ✓ Ra kadawn ai lam hte htuk manu ai gawn lajang karum ningtum lam hpe galai shai hkyen lajang ai lam (shing n rai) htap htuk manu hkra mahkyen ni hpe hkyen lajang ai lam.
- ✓ Hkum hkrang dawsha ni bai hkam kaja wa hkra, gawn lajang karum ya ai lam ni hte karum ningtum rungrai hpe lu mai hkra, karum ya ai.
- ✓ Gaw ningja masha ni shanglawm wa lu na matu, magam gun ni, gawn lajang karum ya ai ni hte sharin sara, sara num ni hpe wunkat jaw ai.
- ✓ Nga taw nga ai, dut dang lam ni hpe tam shamyt kau ai lam.

Matut hkaja mai na npawt ni.....

CBM Global. (n.d.). Monitoring [CBM HHoT card]. Retrieved [Month, Day, Year]

Humanitarian Disability Needs Estimation & Screening Tool (HD-NEST). (2ssal Institute for Global Health, University of Melbourne / Elrha.

Matut hkaja mai na npawt ni.....

Humanity & Inclusion. (2019). Disability Data in Humanitarian Action: Project overview, The Washington Group Questions in humanitarian settings. Silver Spring, MD: HI.

Inter-Agency Standing Committee. (2019). IASC Guidelines on the Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action. Geneva: IASC.

International Organization for Migration (DTM). (2020). Collection of data on disability inclusion in humanitarian action: Decision tree [Tool]. Geneva: IOM.

